

Socialna rehabilitacija bolnika z rakom

Gabi Čačinovič Vogrinčič

Uvod

Naslov moram takoj dopolniti: govorim o prispevku socialnega dela v procesu socialne rehabilitacije bolnika z rakom. Kolegica Janja Babič predstavlja standarde socialnega dela v onkologiji, moja naloga pa je, da predstavim podrobnosti pojmovanja procesa pomoči v socialnem delu, saj v postmodernih pojmovanjih odnosa med socialnim delavcem, socialno delavko, in bolnikom vidim zagotovilo za soustvarjanje procesa socialne rehabilitacije in za soustvarjanje gre: za *proces socialne rehabilitacije, ki temelji na raziskovanju, razumevanju, sporazumevanju in odkrivanju novih zgodb v odnosih spoštovanja in varovanja osebnega dostojanstva*.

Izredno pomembno je, da so socialne delavke, socialni delavci, odlično opremljeni za vzpostavljanje in vzdrževanje dialoga in sodelovanja, tako, da se socialna rehabilitacija lahko soustvari. V socialnem delu govorimo o delovnem odnosu, ki smo ga jasno definirali, tako, da se strokovnjaki pri delu z ljudmi lahko naslonimo nanj. Predstavila bom koncept pomoči v socialnem delu in koncept delovnega odnosa. Tako bo mogoče razločiti poseben prispevek socialnega dela v procesih pomoči, ki bolniku z rakom dodajajo moč, da ostane kompetenten za svoje življenje, v dostojanstvu in spoštovanju.

Koncept pomoči v socialnem delu

Koncept *etike udeležnosti* Lynn Hoffman (1994), (the ethics of participation), in koncept *perspektive moči* Denisa Saleebeya (1997), (strength perspective), sta dva temeljna koncepta, ki najbolj ponazarjata paradigmatске spremembe v konceptu pomoči v socialnem delu.

Etika udeležnosti nas usmerja v to, da objektivnega opazovalca, socialnega delavca, socialne delavke, nadomesti sodelovanje, v katerem nihče nima končne besede, sodelovanje, v katerem nihče ne potrebuje končne besede, temveč pogovor, ki se lahko nadaljuje. Soglasje, razumevanje, določa naslednji korak. Socialnodelavske delovne okoliščine se definirajo kot začetek razgovora o sedanjosti za prihodnost. Raziskuje se zgodba, soustvarja se nova. Uporabljene besede so sporazum, razumevanje, lokalni jezik, soustvarjanje resničnosti, odkrivanje sveta drugega.

Citiram: »... kot nova osrednja vrednota socialne misli in akcije se pojavlja etika udeležnosti in ne več iskanje »vzroka« ali »resnice« (Hoffman,1994:23).

prof. dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič
UNIVERZA V LJUBLJANI, Fakulteta za socialno delo

V moji razlagi je pozornost docela usmerjena na proces razgovora v vsakokratni sedanosti, v soustvarjanje razgovora, razlag, razumevanja in gre za drugačno odgovornost, za odgovornost za soustvarjanje pomenov in za soustvarjanje sporazuma. Raziskuje se zgodba, soustvarja se nova.

Dogaja se proces ustvarjanja in konfrontiranja pomenov in omogočanje alternativnih pomenov, ki dobijo smisel in uporabnost. Potrebni so spoštljiva radovednost, odprtost in sodelovanje za ustvarjanje novih razlag, razumevanj, dogovorov.

Pomembna je sedanost »tukaj in zdaj«, v njej se soustvarjajo zgodbe za prihodnost, se odkrivajo in poimenujejo možne spremembe.

Lynn Hoffman jasno opozori, da gre za to, da strokovnjak odstopi od moči, ki mu ne pripada: od moči, ki mu daje posedovanje resnic in rešitev. Nadomešča ga občutljivo skupno iskanje, raziskovanje, sorazlaganje. Strokovnjak zdaj mora zdržati negotovost iskanja in osebno udeleženo, ki ostaja osebna udeleženo strokovnjaka in soiskalca, sogovornika hkrati. Etiki socialnega dela se dodaja etika udeleženo v raziskovanju, ustvarjanju in razlaganju zgodbe, ki nastaja.

Koncept etike udeleženo je dober temelj za oblikovanje trdnega konteksta socialnega dela od brezpogojnega spoštovanja edinstvenosti človeka, ki soustvarja projekte pomoči, preko tkanja socialnih mrež v skupnosti, in politične akcije.

Drugi pomembni paradigmatiski premik v znanju za ravnanje v socialnem delu predstavlja koncept *perspektive moči*, tako kot ga za socialno delo definira Denis Saleebey (1997).

V Lussijevem konceptu instrumentalne definicije problema je zajet produktivni delovni premik od definicije problema skupaj s stranko k definiciji deleža stranke k rešitvi. Premik k perspektivi moči nas usmeri, da v prispevku stranke spoštljivo iščemo njeno moč, njene vire.

Dennis Saleebey (1997:3) pravi: »Praksa, ki temelji na perspektivi moči, pomeni, da bo vse kar delaš kot socialni delavec, utemeljeno s tem, da pomagaš odkriti, olepšati, raziskati in izkoristiti klientovo moč in vire, ko mu pomagaš, da doseže svoje cilje, uresniči svoje sanje in razbije okove oviranosti in nesreč.«

Ravnati iz perspektive moči je najprej zelo osebna odločitev socialnega delavca, socialne delavke, ki omogoča sodelovanje v procesu, ki ga strokovnjak vodi v smeri moči. Fokus socialnega dela se premakne od problemov in rešitev zanje k novim možnostim v življenju. Ali kot pravi D. Saleebey (ibid., str. 4): »Formula je preprosta: mobiliziraj moč strank (talente, znanja, sposobnosti, vire) s ciljem, da podpreš njihova prizadevanja, da dosežejo svoje cilje in vizije, in stranke bodo imele boljšo kakovost življenja, tako, ki bo v skladu z njihovimi koncepti kakovosti. Čeprav je recept preprost, mu sledi trdo delo.«

Koncept pomoči, ki temelji na etiki udeleženo in perspektivi moči proces socialne rehabilitacije soustvarja kot proces, kjer se ubesedi sedanost na novo, in

sicer tako, da se ubesedijo novi viri moči in smisla, tako, da se obnovijo stari. Za filigranski proces soustvarjanja moči in smisla gre.

Delovni odnos v socialnem delu

Predmet socialnega dela je reševanje celovitih socialnih problemov. Ključni pojmi so pomoč, reševanje problema, soustvaranje novih rešitev v socialnodelavskem delovnem odnosu, s katerim lahko mobiliziramo moč, ki jo ima bolnik. V temelju gre vedno za projekt sodelovanja, ki ga oblikujemo s sporazumevanjem, z dogovarjanjem in s skupnim ustvarjanjem rešitev, da bi udeleženci v problemu postali udeleženci pri rešitvi, kot pravi Peter Lüssi (1991). Odnos med socialnim delavcem, socialno delavko, in stranko je torej *delovni odnos* in prva naloga socialnega delavca, socialne delavke je, da delovni odnos vzpostavi. Mislim, da sem v letih »prevajanja« teoretičnih konceptov v prakso in iz prakse v teorijo izbrala in zbrala elemente delovnega odnosa, ki so:

Dogovor; instrumentalna definicija problema (P. Lüssi, 1991); *osebno vodenje* (Bouwkamp, de Vries, 1995).

Vendar tako opredeljen delovni odnos težko vzdržujemo in ohranimo, če se v praksi ne naslonimo še na štiri pomembne sodobne koncepte v socialnem delu, ki so: *perspektiva moči* (D. Saleebey, 1997); *etika udeležnosti* (L. Hoffman, 1994); *znanje za ravnanje* (I. Rosenfeld, 1993); *ravnanje s sedanostjo ali koncept so-prisotnosti* (T. Anderson, 1994).

V tem kontekstu ni mogoče podrobno obrazložiti vseh elementov, zato jih bom predstavila le toliko, da bo mogoče razločiti posebnosti procesa pomoči. Koncept etike udeležnosti in koncept perspektive moči sem obrazložila v pojasnjevanju posebnosti koncepta pomoči.

Dogovor o sodelovanju je nedvomno prvi korak. Projekta pomoči v socialnem delu ni mogoče začeti drugače kot z jasnim in izrečenim dogovorom o sodelovanju, ki šele omogoči vzpostavljanje delovnega odnosa. Dobro je, če se dogovora udeležijo vsi udeleženi v problemu na začetku dela, sicer je treba skrbno opraviti dogovor z vsemi, ki se v projekt vključujejo. V našem kontekstu so to bolnik, njegova družina, zdravniki, medicinske sestre, ... Dogovor zahteva postanek, čas in prostor. Dogovor je dogovor o vzpostavljanju delovnega odnosa in se torej nadaljuje v *instrumentalno definicijo problema*. Dogovor ima pomen obreda, ki vzpostavlja prostor za sodelovanje. Dogovor se nanaša najprej na konkretno srečanje. Tako je tudi strukturiran: vsebuje pristanek za sodelovanje danes, »tukaj in zdaj«, dogovor o času (za delovni pogovor z družino je to ura, ura in pol) o tem, kako bomo delali. Dogovor o obliki sodelovanja, o tem pomembnem KAKO, uvede socialna delavka, socialni delavec, s pojasnilom koncepta delovnega odnosa, ki ga vzpostavljamo.

Socialnodelavski delovni odnos temelji na *instrumentalni definiciji problema* (Lüssi, 1991): prva naloga, za katero je usposobljen socialni delavec, socialna delavka, je

vzpostaviti pogoje za pogovor, da bi bolnik lahko vstopil s svojo definicijo problema, sam-a pa doda strokovno razlago in v prvem delovnem pogovoru začne proces oblikovanja delovne definicije mogočega, uresničljivega. Koncept pomoči temelji na paradigmatiski postavki, da morajo prav udeleženci v problemu sodelovati pri oblikovanju in uresničevanju rešitve. Naloga socialnega dela je najprej ta, da omogoči sodelovanje oziroma izkušnjo sodelovanja.

Osebno vodenje je de Vriesov koncept. De Vries (1995) imenuje to nalogo socialne delavke, socialnega delavca, *osebno vodenje*, saj socialnodelavsko ravnanje pomeni vodenje, in sicer vodenje k dogovorjenim ciljem, rešitvam, oblikam pomoči. Vendar je socialni delavec, socialna delavka, v tej vlogi hkrati režiser in udeleženi opazovalec. Osebno se odziva v odnosih, ki se vzpostavljajo, in soustvarja pogoje za razvoj novih izkušenj, alternativnih pomenov. V vlogi usmerjevalca prispeva potrebne informacije, tehta preizkušene rešitve, raziskuje nove poti. V vlogi udeleženga opazovalca pa v delovni proces vnaša izkušnjo iz odnosov, ki se oblikujejo in spreminjajo kot element delovnega procesa.

Kako vzpostaviti delovni odnos, kako začeti, na kaj se lahko socialne delavke, socialni delavci, oprejo, da bi zastavili osebno vodenje k razvoju zelenih razpletov, k ugodnim rešitvam? Walter Kempler (1991) in S. de Vries (1995) pravita »osebno, konkretno, tukaj in zdaj« - tako označita ravnanje strokovnjaka. Navodilo »tukaj in zdaj« nalaga socialnemu delavcu, socialni delavki, da se loti problema v sedanosti. V sedanosti in za sedanost definiramo probleme in raziskujemo rešitve, v sedanosti lahko načrtujemo prihodnost. Pomembno delo v procesu vzpostavljanja delovnega odnosa je refleksija svojega ravnanja. »Konkretno« usmerja socialne delavke, socialne delavce v to, da govorijo o konkretnih okoliščinah, dogodkih, načrtih tako, da se lahko med pogovorom o njih sporazumemo, pojasnimo nepojasnjeno in odkrijemo nove priložnosti, ki so uresničljive. »Osebno« poudari udeleženosť socialnega delavca, socialne delavke, v dialogu, razgovoru, sodelovanju. Osebno se kaže v zavzeti komunikaciji za ustvarjanje rešitev, v udeleženem odzivu na dogajanje »tu in zdaj«, v skrbi za ohranjanje odprtih prostorov za pogovor, v osebnem prispevku k novim izkušnjam v procesu dela.

Koncept pomoči v socialnem delu postavlja v središče pomen odnosa med bolnikom in socialnim delavcem, socialno delavko. To je odnos, ki mora ustvariti in varovati odprt prostor za pogovor, ki bolniku omogoči novo izkušnjo o lastni kompetentnosti, ki je osnova za soustvarjanje edinstvenega procesa socialne rehabilitacije.

Literatura:

- R., Adams, L., Dominelli, M., Payne, (ed) (1998) Social Work, Themes, Issues and Critical Debates. London: McMillan Press Ltd.
- H. Anderson, H. Goolishian (1994) The Client is the Expert. In: Mc Namee, K.J. Gergen Therapy as Social Construction. London: Sage.

- R. Blundo, R.R. Greene, P. Gallant (1994) A Constructionist Approach with Diverse Populations. In: R.R. Greene Human Behavior Theory, A Diversity Framework. New York: Aldine de Gruyter.
- G. Čačinovič Vogrinčič (2003) Jezik socialnega dela (2003), Socialno delo, 42, 4-5, 199 -203.
- G. Čačinovič Vogrinčič (2003) Socialno delo z družino, študijsko gradivo. Ljubljana: FSD
- L. Hoffman (1994) A Reflexive Stance for Family Therapy. In: McNamee, K.J. Gergen Therapy as Social Construction. London: Sage.
- S., Kvale (1992) (ed.) Psychology and Postmodernism. London: Sage.
- P. Lussi (1992) Systemische Sozialarbeit. Bern: Haupt.
- Sh. Mc Namee, K.J., Gergen (1994) Therapy as Social Construction. London: Sage.
- O'Hanlon (1933) Possibility Therapy: From iatrogenic injury to estrogenic healing. In: S., Gilligan, R., Price, (ed) Therapeutic Conversations. New York: Norton.
- N. Parton, P. O'Byrne (2000) Constructive Social Work, Towards a New Practice .London: McMillans Press Ltd., St. Martins Press Inc.
- B. Pease, J. Fook (1999) (ed) Transforming Social Work Practice: Postmodern critical perspectives. London: Routledge
- H. - U., Pfeiffer- Schaupp (1995) Jenseits der Familientherapie. Freiburg in Breisgau: Lambertus.
- E., D., Polkinghorne (1992) Post-modernism and the Social Sciences, Insights, Inroads and Intrusions. In: S., Kvale (1992) Psychology and Postmodernism. London: Sage.
- I., Rosaenfeld (1993) Abstracts, EASSW Conference, Torino.
- D. Saleebey (1997) The Strength Perspective in Social Work Practice. New York: Longman